Пасінович І.І., Сич О.А. Фінансові чинники активізації економічного зростання / І.І. Пасінович, О.А. Сич / Zeszyty naukowe. Wspolczesne problemy zarzadzania. − Nr 1. Rynki finansowe I finance przedsiebsorstw. − Jaroslaw, 2013. − S. 97 − 108.

к.е.н. Пасінович І.І.
к.е.н., доц. Сич О.А.
Львівська державна фінансова академія

ФІНАНСОВІ ЧИННИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Анотація
В статті досліджено суть економічного зростання, вказано на необхідність врахування екологічного чинника та впровадження безпечного економічного зростання. На основі аналізу макроекономічних показників фінансової системи держави виявлено можливості та загрози економічному зростанню України. Запропоновано системний підхід до формування стратегії економічного зростання та ряд першочергових заходів держави в умовах виходу з кризи.

Ключові слова: економічне зростання, економічний розвиток, безпечне економічне зростання, фінанси суб’єктів господарювання, кредитна система, бюджетна система, стратегія економічного зростання.

FINANCIAL FACTORS OF ACTIVATION OF THE ECONOMIC GROWTH

Abstract.
The paper investigates the essence of economic growth, the need to take into account environmental factors and implementation of a secure economic growth. Based on the analysis of macroeconomic financial sector opportunities and threats to economic growth in Ukraine are identified. A systematic approach to the strategy of economic growth and a number of priority actions of the state are given.

Keywords: economic growth, economic development, secure economic growth, finance entities, credit system, budget system, the strategy of economic growth.

FINANSOWE CZYNNIKI AKTYWIZACJI WZROSTU EKONOMICZNEGO

Adnotacja
Zbadano istotą wzrostu gospodarczego, wskazano na potrzebę uwzględnienia czynników środowiskowych i wdrożenie bezpiecznego wzrostu gospodarczego. Na podstawie analizy danych makroekonomicznych sektora finansowego zidentyfikowano szansy i zagrożenia dla wzrostu gospodarczego na Ukrainie. Proponowano systematyczne podejście do strategii rozwoju gospodarczego i szereg działań priorytetowych państwa w kryzysie.

Пасінович І.І., Сич О.А. Фінансові чинники активізації економічного зростання / І.І. Пасінович, О.А. Сич / Zeszyty naukowe. Wspolczesne problemy zarzadzania. − Nr 1. Rynki finansowe I finance przedsiebsorstw. − Jaroslaw, 2013. − S. 97 − 108.

Słowa kluczowe: wzrost gospodarczy, rozwój ekonomiczny, bezpieczny wzrost gospodarczy, podmioty finansowe, system kredytowy, system budżetu, strategia wzrostu gospodarczego.

Економічне зростання - основна макроекономічна мета та ключовий показник розвитку національної економіки. Його сутність та характер, фактори й показники перебувають в центрі уваги дослідників не одне сторіччя.

Питання економічного зростання можна розглядати як в контексті макроекономічного аналізу, так і в площині практичної економічної політики. З позицій макроекономіки питання економічного зростання розглядали представники різних економічних шкіл, зокрема, П.А. Самюельсон, В.Д. Нордгауз, М. Фрідман, Р. Солоу, Дж. Тобін, Дж. Кенс та інші. Українські економісти Р. Геєць, І Лукінов, Б. Гаврилишин, М. Чумаченко, А. Чухно, А. Гальчинський розглядали економічне зростання через призму проблем і можливостей вітчизняної економіки. Макроекономічний підхід формує теоретико-методологічний фундамент економічного зростання, формулює його загальні об’єктивні закономірності та фактори.

Попри численні дослідження у даній сфері, проблематика економічного зростання була і залишається актуальною з огляду на динамічність умов існування. У різні часи питання залишаються тими ж – за рахунок чого відбувається економічне зростання, яким чином можна його активізувати, як зростання позначається на рівні життя населення і стані екології та інші.

Мета статті – на основі дослідження факторів економічного зростання, окреслити умови і чинники активізації економічного зростання в Україні у посткризовий період.

Соціально-економічна система держави перманентно перебуває в динамічному стані. Розвиток характеризується напрямом, динамічністю

- швидкістю змін. Рух економіки вперед окреслюється поняттям «економічне зростання», він означає позитивну динаміку цілого ряду показників, з допомогою яких оцінюється стан і зміни економіки.

Узагальнюючи численні визначення поняття «економічне зростання», можна виокремити три основні підходи до його розуміння:

- поступове збільшення макроекономічних показників у довгостроковому періоді;
- період в економічному циклі;
- процес, який відображає кількісні і якісні зміни в економіці країни.

Зростання в економічній інтерпретації означає позитивну зміну макроекономічних показників, що повинно відображатися на стані суспільства. Протилежністю зростанню є застій, занепад, коли ж ці процеси тривають значний період часу – деградація.

Дослідники розмежовують поняття «економічне зростання» та «економічний розвиток», акцентують на складному зв’язку між цими поняттями – економічне зростання не може вважатись єдиним критерієм суспільного розвитку.

Будучи прихильниками економічного зростання, ми не можемо не погодитись із слушністю аргументів його критиків, адже для забезпечення економічного розвитку людство використовує вичерпні природні ресурси і швидкими темпами нагромаджує відходи, які планета не зможе витримати.

Тут необхідно знайти певний компроміс, який може навіть привести до необхідності введення нового терміну, наприклад, «безпечного економічного зростання». Безпечне економічне зростання – це збільшення кількості товарів і послуг, які здатна продукувати

національна економіка, а також умови їх досягнення, що не призводять до загрози погіршення екологічних показників. Особливу роль у забезпеченні безпечного економічного зростання відводиться державі.

Умови безпечного економічного зростання:

- виховання екологічної свідомості громадян (зокрема, з наймолодшого віку слід закладати у свідомість маленьких громадян важливість берегти природу, не завдавати шкоди всьому живому);
- не допущення формування «споживацької свідомості» (як відомо, людські потреби – не обмежені, культ споживання в суспільстві і паралельне зростання доходів громадян можуть стати небезпечними для довкілля);
- жорстка державна екологічна політика.

Україна визнана країною з ринковою економікою, проте ринкові механізми у нас не діють так, як в інших країнах. Як відомо, ринкова економіка базується на трьох «китах»:

- недоторканність приватної власності (інвестор повинен мати впевненість у захищеності своєї власності, недопущення рейдерства, можливістю у разі потреби відстояти свої майнові інтереси в суді);
- свобода приватного підприємництва (можливість реалізувати підприємницькі проекти і здібності, мінімальний рівень втручання державних органів);
- конкуренція між товаровиробниками (у широкому сенсі є стимулом для розвитку; потребує реальної протидії з боку держави монопольним утворенням, які ускладнюють вступ на ринок і мають можливість диктувати ринку свої умови).

На нашу думку, у всіх трьох сферах в Україні мають місце значні проблеми – несприятливий інвестиційний клімат, нестабільне і не

прогнозоване політичне середовище, відсутність реальної підтримки малого і середнього бізнесу, високий ступінь монополізації економіки.

Огляд макроекономічної ситуації в фінансовій системі України станом на кінець 2012 року дає підстави стверджувати, що економіка країни перебуває в кризовому стані і про економічне зростання не йдеться, актуальним є питання виходу з кризи і стабілізація економіки. Під фінансовою системою ми розуміємо сукупність фінансових інституцій, що охоплює фінанси суб'єктів господарювання, кредитну та страхову системи, бюджетну систему держави. Нижче розглянуто основні показники и фінансового стану суб'єктів господарювання, банківського сектору та бюджетної системи України.

Низка галузей перебуває на межі виживання, а саме – частково зупинено феросплавні та автомобільні заводи, а також нафтопереробні підприємства, припинено виробництво алюмінію, різке падіння цін на сталь змушує металургів гасити печі. За офіційною статистикою, збитки підприємств у металургійному виробництві готових металевих виробів сягнули 10,5 млрд. грн. За січень-листопад 2012 року виробництво сталі в Україні скоротилося до аналогічного періоду 2011 року на 7%, або на 2,102 млн. т – до 29,828 млн. т. Водночас Україна займає десяте місце у світовому рейтингу виробників сталі [1].

Країна різко витрачає накопичені резерви, майже щомісяця Україна втрачає 1 – 1,5 млрд. дол. Золотовалютні резерви України впали до 25,3 млрд. дол., хоча рік тому в НБУ було 32,4 млрд. дол. Україну чекають рекордні виплати за зовнішніми боргами 2013 року – уряду необхідно погасити близько 9 млрд. дол., з них левова частка – 6 млрд. дол. – борг МВФ[2].

На думку експертів, падіння в українській економіці, яке триває досі, некоректно пояснювати труднощами світової економічної кон'юнктури. За даними МВФ, у третьому кварталі 2012 року в США ВВП зріс на 2,5%, Китаї – на 7,4%, Росії – 2,9%, Польщі – на 1,4%, а в нашій державі скоротився на 1,3%[3].

Попри негативні тенденції, спричинені світовою кризою, в Україні не подолані і інші проблеми. Наприклад, вкрай застарілі основні фонди, як виробничого, так і невиробничого призначення. Об'єкти інфраструктури - транспортні магістралі, мости, залізні дороги, лінії електропередач, а також основні фонди житлово-комунального господарства застарілі і потребують серйозних капіталовкладень. Враховуючи, що інвестиції в оновлення цих галузей не вигідні приватному капіталу, про їх модернізацію повинна турбуватись держава, як це відбувається у всіх країнах.

Далі розглянемо банківський сектор, який, на нашу думку, чинить системний вплив і може спричинити як економічне зростання, так і кризові явища.

У сучасному світі кредит − це активний та важливий «учасник» багатьох економічних процесів. Без нього не обходяться ні держави, ні підприємства, ні організації та населення, ні виробництво й обіг суспільного продукту. Асоціація «Український кредитно-банківський союз» (УКБС) за підсумками аналізу результатів роботи банків 2012 року узагальнила тенденції фінансового ринку та звернула увагу на моменти, що потребують негайного вирішення. Серед них:

- уповільнення темпів кредитування;
- скорочення довгострокових позик;
- підвищення вартості залучених і розміщених ресурсів;

- збереження високої частки проблемної заборгованості в кредитних портфелях установ.

З початку 2012 року загальний обсяг кредитування національної економіки фактично не змінювався: протягом 11 місяців він збільшився менш ніж на півпроцента, або на 3,5 млрд. грн. Це майже в 20 разів повільніше, ніж у 2010 році, коли збільшення позик, що їх видали банки, перевищило 9% – зросло на 70 млрд. грн.

Особливу увагу експерти УКБС звертають на процес зменшення обсягів довгострокового кредитування суб'єктів господарювання – майже на 4% за січень-листопад 2012 року проти зростання на 11% у 2011р. Це свідчить і про звуження фінансових джерел інвестиційних ресурсів економіки, і про погіршення інвестиційного клімату в країні.

Здобутком 2012 року експерти УКБС вважають зростання майже на 17%, або на 51 млрд. грн., вкладів фізичних осіб, що є свідченням підвищення довіри населення до банківської системи[4].

Стримує обсяги кредитування насамперед висока вартість кредитів, які пропонують позичальникам. З початку червня 2012 року вартість річних гривневих депозитів фізичних осіб зросла до 19%, а в деяких банках – до 20-25%. Західні економісти вважають: коли відсотки за банківськими вкладами починають вимірюватись двозначними цифрами, то це означає, що економіка країни паралізована. Пояснення цьому доволі просте – чим менше грошей, тим вони дорожчі. Чим менше доходів має населення, чим менше вільних коштів мають підприємства, тим менше вони можуть вкладати в банк. Як наслідок, тим менше ресурсів може акумулювати банк та менше зможе надавати позик. Для порівняння, – комерційні банки в Німеччині пропонують вкладникам у середньому – 1,4%, США й Швейцарії – близько

відсотка[4]. Відповідно, при таких відсоткових ставках по депозитах, наприклад, кредити на придбання житла в розвинених країнах банки видають під 2-3% річних, а в Україні середня вартість кредиту на житло 21,5%, а готівкового – 55,3%.

Таким чином, ситуація у сфері банківського кредитування вимагає покращення. Важливою проблемою є відновлення кредитування підприємств, саме вони можуть стати локомотивами виходу з кризи, створюючи робочі місця, насичуючи ринок вітчизняними товарами, модернізувавши виробництво.

Про перспективи розвитку економіки (офіційні) можна судити по показниках прийнятого державного бюджету на 2013 рік (див. табл. 1), якими, зокрема, передбачено:

Таблиця 1

Прогноз розвитку економіки України на 2013 рік[6]

Показник	Оптимістичний сценарій*	Песимістичний сценарій
ВВП номінальний, млрд. грн. темп зростання, %	 1576 + 3,4	 1530 + 2,5
Інфляція (грудень до грудня минулого року)		
Середньомісячна заробітна плата, брутто: номінальна, грн. номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, % рік до року	 3334 3,3	 3245 2,6
Рівень безробіття за методологією МОП, %	7,4 - 7,7	7,4 – 7,7
Сальдо торговельного балансу, млн. $	- 14 992	- 13 308
Експорт товарів і послуг, млн. $ темп зростання, % рік до року	96 392 + 6,4	92 704 + 2,3
Імпорт товарів і послуг, млн. $ темп зростання, % рік до року	111 384 + 6,9	106 012 + 1,7

- на 30% збільшиться дефіцит державного бюджету і досягне 50,4 млрд. грн., або 2,3 % ВВП;

- понад 81 млрд. грн. бюджетних коштів буде витрачено на погашення державного боргу, при цьому у 2013 році уряд планує позичити ще 135,5 млрд. грн.;
- середньорічний курс національної валюти у 2013 планується на рівні 8,3 UAH/USD[5].

Основний тягар по наповненню бюджету лягає на податкові платежі. Тому цілком слушним постає аналіз податкової системи держави, як важливого чинника економічного зростання.

Згідно оприлюдненої аналітиками Світового банку щорічної глобальної доповіді «Податкові платежі-2011», яка є рейтингом податкових систем країн очевидно, що податкове законодавство України – одне з найгірших у світі. Звіт показує, що за кількістю податкових платежів Україна посіла останнє, 183-тє місце (у 2010 році Україна займала 181 місце серед 183-х)[7].

Узагальнюючи дану доповідь, можна зробити такі висновки, які свідчать про неефективну податкову систему:

- велика кількість податкових платежів;
- найбільшу частку в податках і зборах, які сплачують українські громадяни і підприємства, займають податки на працю – їх сплачують 108 разів на рік (80%). Ще п’ять – це податки на прибуток;
- складність сплати податків. Близько чотирьох місяців на рік (657 годин) забирає в українського підприємця система обліку податків.

За 2006-2011 рр. 60% країн внесли значні зміни у своє податкове законодавство у бік спрощення. Україна ж останніми роками податкові показники лише погіршуються. Не переломив ситуації і новий Податковий кодекс. Непосильні податки на працю стимулюють

нелегальне працевлаштування і виплату заробітної плати «в конвертах». Загалом усі податки та вирахування з фонду оплати праці в нашій країні сягають 60%. Це ставить українського підприємця перед вибором: дотримуватись закону чи платити нормальну зарплату працівникам. До речі, кількість підприємців, які злісно порушують закон у західних країнах з адекватним податковим законодавством, не перевищує 10-15%. Тобто завжди є недобросовісні підприємці, які порушують закон заради власного збагачення. Проте в ситуації, коли порушників податкового законодавства переважна більшість (за оцінками близько 90%), як це має місце в Україні, то витоки проблеми слід шукати в законодавстві.

Щоб подолати кризові явища в Україні потрібно, на нашу думку, розробити систему заходів, яка охопить усі сфери макроекономічного середовища. Так, нагальною є потреба системних інвестиційно-структурних перетворень, які здатні спричинити зміну галузевої структури економіки. Для цього важливе стимулювання інвестицій у ті галузі, які мають велику додану вартість, є перспективними з точки зору створення робочих місць та вирішення соціальних проблем регіону, володіють експортним потенціалом.

Економічне зростання повинно базуватися на правилі «Три С»:

- системний підхід (глибоке усвідомлення того, що економіка країни – складна система, чутлива і адаптивна);
- стратегічне мислення (передбачає формулювання генеральної мети і цілей, виділення декількох пріоритетів, розробка механізмів їх реалізації, які мають бути покладені в основу економічної політики);
- суспільний контроль (знизу).

Економічний поступ може забезпечуватись на усвідомленні, що між усіма економічними суб'єктами і процесами існує тісний взаємозв'язок, кожне економічне рішення тягне за собою певні наслідки, які можна спрогнозувати, знаючи елементарні економічні закони. Цей процес складний і багатоаспектний, він не може відбуватись спонтанно і хаотично. Також економічне зростання можливе на основі стійкого фундаменту - базисом економічного зростання має бути довгострокова стратегія розвитку держави і національної економіки. Така стратегія окреслить довгострокові перспективи, визначить свого роду «точку прицілу» і траєкторію руху до неї.

На останок слід зазначити, що підвищення продуктивності праці – важлива умова економічного зростання. Адже рівень і динаміка заробітної плати, пенсій – це результативні показники, похідні від результатів розвитку економіки. Саме зростання продуктивності праці є підставою для збільшення доходів громадян.

Наприклад, у США найвища у світі продуктивність праці (понад 5%) – там за 1992-2002 рр. продуктивність праці збільшилась в 1,8 рази, а заробітна плата – в 1,6 рази. Подібна ситуація мала місце і в Японії – відповідно, в 1,5 і в 1,2 рази, у Франції – в 1,6 і в 1,4 рази[8].

За останнє десятиліття продуктивність праці у світі зросла майже на 26%, а зайнятість – лише на 16%. Це прямо вказує на те, що принаймні 10% – заслуга інших чинників. Тому сьогодні правильніше говорити про продуктивність загалом, тобто зростання обсягу вироблених благ без збільшення затрат – як трудових, так і матеріальних.

Підсумовуючи вищесказане можемо стверджувати, що для забезпечення економічного зростання в Україні необхідно:

- визначити галузі-локомотиви, які здатні спричинити мультиплікативний ефект, а саме дати поштовх розвитку іншим секторам і галузям економіки і активізувати економічний розвиток;
- підвищити ефективність банківської системи країни. Саме банківська система за сприятливих умов спроможна стати рушієм економічного зростання в країні завдяки трансформації акумульованих коштів у кредитний ресурс економіки;
- реально і кардинально реформувати податкову систему;
- скоротити імпорт і надати цільові субсидії національним виробникам;
- диверсифікувати експорт;
- подолати монополізм;
- перебудувати соціальну сферу адекватно до ринкових реалій;
- відновити довіру людей до економіки, влади та її інституцій.

Література:

1. Гонгальський Д. Момент істини / Д. Гонгальський // Контракти, №51 (1074). - 2012. - С. 2-3.

2. Інфляція-2013: Не злетять, то підвищаться / Контракти, №52. - 2012. С. 8.

3. Моніторинг ситуації у соціальній сфері в Україні за грудень 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cpsr.org.ua/ index.php?option=com_content&view=article&id=222:-2012-&catid

4. Воронович З. Чому гривня така дорога? / З. Воронович // Високий Замок. - 2012 р. – С. 7.

5. Бюджет-2013. Чиїм коштом банкет? / Контракти, №51 (1074). - 2012. - С. 11.

6. Про схвалення основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2013 рік / Постанова КМУ № 1125 від 28.11.2012 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1125-2012-%D0%BF

7. 135 податків і зборів – Україна поставила світовий антирекорд // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sd.org.ua/article/135-podatkiv-i-zboriv-ukrayina-postavyla-svitovyy-antyrekord.html

8. Гальчинський А. Потребительство и национальная идея – антиподы / А.Гальчинський // Бизнес. №34. - 2007. - С.16.